

Biziaren asiera

Bat - bateko sortzearen etxea arrakalatuaz joan aldiz aldi, Italia'tik dator lenengo astiñaldia. Gizaldi bi baiño geiago luzatuko dan eztabaida gogor bat asi da.

Frantzisko Redi (1626-1698), Florentzia'ko osagille ta bizitzalariak ez dau ezagutu nai gizaldietan ontzat emoniko teori ta ustekizun au; bestera uste dau: «lurrak antxiña baten, Egille alguztidunaren agindupean, abereak eta landarak sortu ei zitun, eta arrezkerok, ez abererik ez landararik, ez osorik ez oso-ezik, ez ei dau ezer sortu». Redi'rentzat, bizia ezin daiteke jaio, ez asi, aurreragotik dan beste bizi-azi batetik ezpada; orrela, usteltzen dagozan zorne, iro ta gesaletatik erneten diran «arrak», egi-egiaz ez dira besterik «azidura» edo sexu-ugaltze baten ondorenak baiño. Kirats dagozan gorputzak abi egoki-egokiak dira abere berezi batzuk euren arrautzak alakoetan ipiñi dagiezan: bertan ugaritzen diran «arrentzat» aparteko janari diranik ezin ukatu, naita be, Redi'k, 1668'an, bere balitz edo ipotesia indartseko, azterbidez jokatu eban.

Eta azterbideari esker, ain zuzen be, adierazo al izan eban, erdi kiratsetan dagozan ar eta zomorroen bat - bateko sortzean siñistutea, ikusmira edo begi emote okerreko batetik datorrena zala. Ordurarte ontzat emondako ideiak, alan be, indar aundia euken, eta olan jarraitu zan, urteetan, oitura utsak eroanda lez, bat-bateko sortzea be iñoizka leitekena zala siñistuaz. Ezta zeaztasun aundirik bear, izan be, teori ain baitakoen oiñarri izan dan ideia ta bururakizun bat barriz be bizira ekarteko.

Muga bariak txiki danaren azterketa ta ikusgarri ez dan mundu biziaren agerketa.

Gero ta geroago ikertu ta arakatuaz, bat-bateko sortzearen teori zaleenak eurri: be, teori orrek, beerengo izakientzat bakarrik balio ebala ikusi eban; igelak, arratoiak eta sugeak, beraz, albora itxi ziran, begitu utsez ikusgarri diran izaki pitiñenak —kokoak, arrak, arkakusoak— ikuskatzeko; kasu oneitan be, Redi'k egindako azterketak erakusten ebela zirudian, bat-bateko sortzea gorputz ain naasietan eziña zala osorik. Teori klasikuaren baliotasuna orduntxe

asi zan, naiz ta urte gitxitarako, duda-mudan jarten.

Antonio Van Leeuwenhoek (1632-1723), Redi'ren garaiko olandarrak, ordurarte ezin somatuzko mundu barri bat; «ikusgarri etzan» bizitza batena, agiriko egin eban, baita zeatz samar azaldu be, ber-herak egiñiko txikiskutkin (mikroskopi) trakets baten bitartez. Ikerle sutsu ta arakatzaile aspargaitz, trebe ta argi onek, arri ta zur, gorputz txikirik asko zuztu mugatu ta sailkatu zitun, zakerri txotx (bakteri), ur-elixo (paraziti) ta abar, gaur ezagutzen diren gunak noski; ta Londretan, 1674'an, Alkarteari, ondoren, idatzitako berri batzutan iragarten dagozan mikroskopimenak, Geroztik onartu (mikroskopi) arrigarri au dauten ar, zeñik, gai loiak usteltze, edo kirastuten dagozan lekuetan gikarleriaka estalgetu ta aurkitu leikez onako gorputz txikiak.

Ez eban iñok be onartu nai gorputz ain txiki, ain bakan eta ain ugariok, setsu-eraz (sexualki) ugarritu leikezanik; bai, agirian egoan, bat-bateko sorpenez eratu ta taiutuko ziran, azalean agertu oi ziran janari-salda ta ixurki-sailletatik asita nunbait. Onen proba zuzen bat, gaiñera, bakotxak euki lei-

kean azterketa txiki bat egiñaz bakar-bakarrik; au da, edozein janari ixurki —mikrobi-gorputz bakoia, eurak iñenez— egun batzuetako epe laburrez, giro epeletan itxiaz; janari-salda onein altzoan laster ikusten zan bizi txiki ugari bat erne ta zilduten.

Leeuwenhoek, baiña, ez egoan guztiz ziur bere teorian: gorputz edo mikrobi onein «aziak» inguruzik etozanak ziralta, uste eban. Bere ikasle, batek, Joblotfek, azterketa oso lakingarri bat burutu eban; anatan itxi eban elhiltz irakiñezko ura, ta beingoan, erakusten emon abereak, gorputz txikiz bete vakon; gero be herori, namu-ostoi batagac erakutsita euki eban gero, ta luza-roan ontzu iraun eutson. Erria, edo enri eretxia, ez egoan tamalez gertatuta aran ikasi ta agerketak aintzartze artzeko. Ta lastertxo, Redi lez, aitzua izan zan.

Azken burrukak eta Pasteur'ren garaipena

Eztabaida gogorra sortzen da, amazortzigarren gizaldiaren azken aldirantza, eleiz-gizon izadi-zale biren artean; John Needham eskoziarra da bata, ta Lazzaro Spallanzani italiarra, bestea; lenengoak,

Buffon'en adiskide miña zan be-
rau, Joblot'ek egin zituan langoxe
azterketa sail baten bitartez bat-
bateko sortzea daitekena dala era-
kutsi nai dau. Baiña, zazpi egiña-
lak eginda be —ixurkiak luzaro be-
rotu, ontzitxoak doi-doi itxi ta
abar—, millaka gorpuzki txiki
agertzen yakoan agerketa edo ex-
perimentu bakotxean. Spallanza-
ni'k diño: Needham'ek ez ditula
bere ontziak bear bestean bero-
tzen, oneik osotoro garbitu, sen-
getu ta antzu biurtu daitezaz;
Needham'ek erantzuten dautso:
Spallanzani'k «bizi-azia» ondatu
egiten dauala, ta «egurats-gaiak»
aldatu portaera latzegi baten bi-
tartez. Spallanzani'k, Needham'ek
jarritako oarkizun guztiari jardes-
ten dautse zeatz be zeatz, azterke-
ta barri, doi ta disditsu batzuen
bidez. Ezin dau, alan be, lengo
eritxia aldatu.

Eztabaida ta liskar oneik, eun
urte geroago, Pasteur'en argibi-
deak ixil-azoko ditu. Onen azter-
ketak izango ziran, bai, biziaren
asierari buruz jarritako auzi ta
istillu guztiak inguratzen zituan
oiala urratuko ebenak.

1859'an, Felix Pouchet (1800-
1875), prantses jakitunak zazpi-
reun orrialdeko liburu mardul bat

argitara emon eban, bat-bateko
sorpenaren inguruko ideiarik au-
rerratuena bertan batu ta azal-
durik. Bere ipotesia indartzeko,
azterketa sail aundj bategaz osotu-
ten eban bere lana, setati ta gor-
din aldeztuten eban teoriaren onei-
jakiña. Pouchet'en lanak auxe era-
kusten dautso: noraiño siñistu lei-
kean eta «erakutsi» oso be bai si-
ñistu nai dana. Parisiko Jakintza
Akademian, garai ontan bertan,
auzi erregarri au erabat argitzea
jaristeri ebanari, sari bat emotea
erabagi eban.

Luis Pasteur'ek (1822-1895),
1862'an, albere egin ezlñeko mo-
duen erakutsi dau, ordu tik
onantz orratzetan izan diran azter-
keta ta erakutsi baten bitartez era-
kutsi bai, sorpena ta mikrobioen
ernameñak «bizi-azia» artzen
dan auziaren inguruko bakarririk zil-
tzen, baita auziaren eta azterketak
egiteko ondatutuan tresnetan be
erreten diran ingururiko ernami-
ñetatik, sari, gorpuzkorren eragi-
ñetik datoz, egituraz, gorpuzki txi-
ki guztiñ «bat-bateko sortzeak».
Eundaka ta eundaka dira Pasteur'-
ek egindako azterketak.

Mikrobioak arakatuaz ikusi da-
na, auxe da: gorpuzkiok, oso txi-
kiak izanda be, nastu ta biurrak

dirala; Pasteur'ek erakutsitakoa-
ren ondoren, zomorro, koko ta
mikrobi oneik bat-batez eratzen
dirala uste izatea, Redi'ren sasoiari
gaike ustelkorretatik euliak arna-
sean erretan zirala uste izatea bai-
zen zentzun bakoa da. Pasteur'ek,
antza danez, osoro ta era batean
argitu eban bizia aurretik dan gor-
puzki batek bakarrik ekanri dai-
kela.

Irizbide barri oneik onartu ez-
kero, beste auzi bat jagiteko yaku
begi aurrean: zelan asi eta zelan
zia? Itau eta galdere onen er-
antzutekorik ez egoala zirudien
durante eskiñitako erantzuteko
onexek ziran: 1'go, izan ziteke
indarrez sortua izan zela, 2'garren,
gaike (mater'ia) auziaren
tik jaioten dala, eten gaituzte
bateko sortzez nunbait. Pasteur'
erantzunak ezin eikoan ziran
bait zan zientzilaria; ta beraz,
oartze oker askoz egiña zela
rik, guztiz ezetsi ta bastertu
zan. Etzan geiago maminduz gora
aundiko itau au; ta zientzilaria
tzuk, biziaren asiera bila ibiltan,

astia alperrik galtzea zala, esan
eben.

Izki-mizki ta eztabaida oneitan
parte artu eben geienak, aren naiz
onen aldekoak izan, **bat-batekota-
suna** ta **bat-batekoa** zer diran nas-
teraiño jo eben, irudi zanez. Eta
ez yakon inori bururatu bizia mai-
llaz mailla, apurka apurka ta alda-
ketaz agertu leitekenik; garai on-
tako zientzilaria ez ekien, edo ez
eben jakin nai izan, izaduan ba-
dala neurri edo kausa aparteko
bati aldi-eragiña; aintzakotzat ar-
tu bear dana, nunbait.

Baita, au da: noizta aurkitzea
dizkete, au da: nunta aurkitzea
dizkete, garrantzi sendikoa zan
au, aldiz zuzen be, muga barik
dizkete, biziaren muga barik txikia
dala au salto egin zan. Etzan «ige-
ria» dan aldian arazo be; gel-
atu egin daitaketa da ori, ta ori
neurrien zintziña antxiñatik ikasi
eben gizonak. «Erantsi» bear dan
aldian arazo zan, ots, edesti al-
diarena; gizonaren joana, oni es-
ker, argitu ta adierazo daikegu.
Baita biziaren joan aundia be.